

Rautavaaran kunnanvaltuuston puheenjohtaja Matti Matikainen , Vasemmistoliitto
Juhlapuhe Rautavaara-päivien pääjuhlassa 28.6. 2015
Rautavaaran kunnan monitoimitalossa

Hyvät naiset ja herrat !

Olemme koolla viettämässä tämänvuotisten Rautavaara-päivien pääjuhlaa. Rautavaara-päivät ovat jo saavuttaneet neljänkymmenen vuoden iän. Kyse on siis pitkästä perinteestä, mutta silti elinvoimaisesta ja laajasti ihmisiä kokoavasta ja monipuolisesta tapahtumasta. Tämä vuosittain toistuva voimainponnistus osoittaa , että kunta , laaja järjestöjen verkosto ja seurakunta voivat yhdessä järjestää mittavan koko viikonlopun kestävä tapahtuman. Tapahtumiahan on kirkonkylän lisäksi myös eri puolilla laajaa pitäjäämme. Talkootuntien määrä tapahtumien valmisteluissa ja toteuttamisessa on suuri. Tästä työstä kaikille osallistuneille suuret kiitokset !

Vietimme viime vuonna kuntamme 140-vuotisjuhlaa pitkin vuotta erilaisin tapahtumin. Tällä halusimme osoittaa julkisuuteen halumme jatkaa itsenäisenä , elinvoimaisena ja palveluturvaavana kuntana.

Juhlinnan lisäksi merkittävänä tapahtumana oli kunnanvaltuuston juhlapöytäkokouksessa elokuussa hyväksytty kunnan uusi strategia, joka ulottuu aina vuoteen 2030 saakka. Se on otsikoitu sanoilla : Eloa, iloa ja älyä. Asiakirja linjaa selkeän päätavoitteen kunnan tulevaisuudelle seuraavasti : ” Rautavaara on itsenäinen, ihmisläheinen, yhteistyöverkoissa toimiva ja sähköisiä ICT-palveluja kehittävä ja hyödyntävä kunta.”

Tärkeimpiä arvoja ovat : palveluhenkisyys, osallisuus ,oikeudenmukaisuus ja yhteisöllisyys.

Strategia linjaa edelleen tarkemmat tavoitteet ja toimenpiteet. Tuon niistä esiin tärkeimpiä valikoiden. Ne liittyvät ensinnäkin kunnan elinvoimaan. Keskeistä on uusien työpaikkojen hankkiminen yrittäjyyttä edistämällä luontaisten voimavarojen avulla. Näitähän ovat mm. luonto, metsät, maatalous ja pienyritystoiminta. Samalla tavoitellaan väestökadon pysäyttämistä mm. tonttitarjonnalla, opiskelijoiden tukemisella ja lähipalvelujen säilyttämisellä.

Taloudessa on tärkeää tasapainoinen talous niin menoja kuin tulojakin tarkastelemalla. Palveluissa korostuvat toimivat peruspalvelut lähipalveluina. Palaan tähän talouden ja palvelujen osioon vielä tuonnempana.

Kunnan johtaminen on strategian toteuttamisen keskeinen väline. Tuloksellinen johtaminen edellyttää toimivaa yhteistyötä henkilöhallinnossa, yhteistyötä luottamushenkilöiden kesken ja myös virkamies- ja luottamushenkilöhallinnon tiivistä ja luottamuksellista yhteistyötä. Hyvään johtamiseen kuuluu tietenkin myös henkilöstön työhyvinvoinnista huolehtiminen ja hyvän työnantajamaineen turvaaminen.

Paljon on siis strategiassa tavoitteita ja keinovalikoimia asetettu , toteuttamisessa olemme vielä alkuvaiheessa.

Maan uusi hallitus on aloittanut toimintansa

Huhtikuun 19. päivän eduskuntavaalien jälkeen alkoi uuden hallituksen ja hallitusohjelman vatulointi. Tuloksiin päästiinkin Keskustan puheenjohtajan Juha Sipilän prosessikaavioiden mukaisesti kohtuullisessa ajassa. Maahan muodostettiin Keskustan, Perussuomalaisten ja Kokoomuksen kolmen puolueen porvarillinen hallitus.

Tasavallan hallitus joutui aloittamaan kiistatta vaikeassa taloudellisessa tilanteessa. Taloudellinen kasvu on ollut ja on olematonta, valtion ja kuntien velka on kasvanut ja kasvaa huikeaa vauhtia. Työttömyys on korkealla tasolla , eivätkä edellinen hallitus ja eduskunta päässeet talouden kasvun parantamisessa ja sopeuttamisessa kunnolla liikkeelle. Myöskin merkittävimmät kaavailut uudistukset, kuten kuntauudistus, sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus sekä lukio- ja ammattikoulutuksen uudistus jäivät erimielisyyksien vuoksi toteuttamatta.

Uudella Juha Sipilän hallituksella onkin nyt näytön paikka. Perusteltua mielestäni on, että hallitus yrittää eri keinoilla saada talouden ja työllisyyden kasvuun. Nopeutuva talouskasvu olisi parasta valtion ja kuntien sekä ihmisten talouden parantamista. Hallitusohjelmaan kirjattiin kaikkiaan 10 miljardin euron sopeutustoimet keskipitkällä aikavälillä. Ne sisältävät hyvin monenlaisia toimenpiteitä : palvelujen leikkauksia , eläkkeiden ja sosiaalietuuksien indeksien jäädytyksiä, valtionosuuksien jäädytyksiä , erilaisia veronkorotuksia. Toimenpiteitä myös jaksotetaan , joskin säästöjä haetaan etupainotteisesti. Näissä leikkauksissa ja jäädytyksissä piilee suuri vaara myös tuloerojen ja kansalaisten eriarvoisuuden kasvamiselle.

Mitä hallitusohjelma tuo kunnille ?

Tarkastelen seuraavassa hallitusohjelmaa pääasiassa kuntien kannalta. Johtopäätösten tekemistä vaikeuttaa vielä tarkempien tietojen eli konkretian puuttuminen hallitusohjelman toimeenpanosta. Toki tiedot pikkuhiljaa tarkentuvat muun muassa hallituksen elokuun lopun budjettiriihen ja julkistettavien lakiesitysten ratkaisulla.

Yleisenä huomiona voi todeta, että erityisesti normien purkaminen ja kokeilut , kuten vapaakuntakokeilu saavat hallitusohjelmassa runsaasti tilaa. Uusia tehtäviä ja velvoitteita ei kunnille annettaisi lainkaan. Toisaalta osaamista, koulutusta , hyvinvointia ja terveyttä koskevat osiot sisältävät myös kehittämistoimintaa. Niitä on vaikea panna käytäntöön ilman uutta lainsäädäntöä ja kustannuksia.

Hallitusohjelma korostaa paikallisuuden merkitystä sekä kunnan roolia ihmisten yhteisönä. Kunnan tehtävänä on huolehtia asukkaiden , yritysten ja yhteisöjen elämisen mahdollisuuksista. Kunnan elinvoima korostuu nykyisen palvelujen järjestämistehtävän sijasta. Mitä tämä tarkoittaa kuntapalvelujen kannalta, jää nähtäväksi.

Normien purkamisessa tavoitteena on hallituskaudella kuntien tehtävien ja velvoitteiden purkaminen talousvaikutuksiltaan yhden miljardin euron edestä. Hallitus ei anna kunnille lainkaan uusia tehtäviä tai velvoitteita vaalikaudella. Mikäli valtionosuuksia leikataan , vähentää hallitus kuntien tehtäviä samassa suhteessa. Tämän vuoden budjettiriiheen

mennessä hallitus tekee yksityiskohtaisen toimenpideohjelman poistettavista tehtävistä ja velvoitteista sekä antaa ensimmäiset konkreettiset esitykset. Eri ministeriöiden tehtävänä on laatia yksityiskohtaiset esitykset valittavista kuntien tehtävien ja velvoitteiden poistamisesta vuoden 2015 loppuun mennessä. Hallitus käynnistää vapaakuntakokeilun. Kuntien maksupolitiikkaa vapautetaan. Tämä tarkoittaa kunnille nykyistä suurempaa vapautta päättää maksuista ja taksoista, käytännössä niiden korottamisesta.

Paljon jo tähän tullessa kiistelystä yhteiskuntasopimuksesta pyritään sopimaan työmarkkinajärjestöjen kanssa elokuun loppuun mennessä. Jos sopua ei tule, lisäsäästöjä

ja veronkorotuksia pannan toimeen lisää n. 1,5 miljardin euron edestä. Verotuksessa kuntien kannalta on merkittävin asia korotetun yhteisövero-osuuden maksun lopettaminen kunnille tämän vuoden lopussa. Kuntien tulopohja koko maassa heikkenee sen seurauksena n. 270 miljoonaa euroa vuodessa.

Viime eduskuntakauden suurimpia yrityksiä oli suuren sosiaali- ja terveystoimen uudistuksen eli sote-uudistuksen toteuttaminen. Huolimatta kaikkien eduskuntapuolueiden sovusta suurista linjoista valmista ei tullut. Uudistus kaatui loppumetreillä eduskunnassa erimielisyyksiin mm. yksityisten palvelujen roolista ja lakiesityksen perustuslakiin liittyvistä ongelmista.

Nyt sote-uudistusta aiotaan toteuttaa itsehallintoalueiden avulla. Ne ovat pääpiirtein nykyisten maakuntien kokoisia. Pohjois-Savo olisi yksi sellainen alue. Sen korkein päättävä elin valitaan yleisellä vaalilla. Sen päätösvaltaan kuuluvat perusterveydenhuolto, sosiaalitoimi ja erikoissairaanhoido. Ratkaisuhan muistuttaa maakuntaitsehallintoa, joskin on toimivallaltaan rajoitetumpi. Auki on miten kustannukset jaetaan kuntien ja valtion kesken, jaetaanko kuntien osuus laskennallisesti vai suoriteperusteisesti. Suoriteperusteinen malli tarkoittaa kustannusten jakoa käyttömäärien mukaan. Rautavaaran kannalta askarruttaa, minkä verran vaalilla valittavaan päätöselimeen saadaan täältä edustajia. Maakunnan sisäiset vaalipiirit voisivat olla harkinnanarvoinen ratkaisu.

Varhaiskasvatuksessa merkittävää on esitetty subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaaminen, jos toinen vanhempi tai molemmat ovat työttöminä tai kotona. Päivähoitomaksuihin on tulossa korotuksia. Lukioista ei ohjelmassa ole mainintaa ja toisen asteen osalta kirjaukset ovat kovin yleispiirteisiä.

Maankäytössä keskeistä on tavoite helpottaa ja yksinkertaistaa kaavoitusta ja nopeuttaa asumiseen ja yrittämiseen liittyvien tonttien aikaansaamista. Tämä on hyvä tavoite. Liikenteen osalta suuri ongelma on tieverkon peruskorjausten laiminlyönti ja suuri korjausvelka, myös perusväylänpidon määrärahat ovat olleet riittämättömät. Kumpaankin kohteeseen esitetään hallitusohjelmassa lisärahoitusta. Tärkeää toteutuksessa on, että myös alempaa tieverkostoa korjataan ja hoidetaan maaseudun elinvoiman turvaamiseksi. Näillä lisärahoilla on myönteinen työllistämisaikutus.

Joukkoliikenteen valtiontuki vähenee edelleen. Joukkoliikennepalvelujen väheneminen siis jatkuu edelleen ja kustannukset kaatuvat entistä enemmän kuntien niskaan.

Julkisten rakennusten korjaukseen on tulossa lisää rahaa. Ne myös työllistävät merkittävästi. Näiden rahojen hyödyntämistä on myös Rautavaaralla syytä selvittää. Elinkeinojen tukemisessa on painopiste mikroyrityksissä eli pienyrityksissä.

Positiivista hallitusohjelmassa on linjaukset tietotekniikan opetuksen lisäämisestä, julkisten palvelujen digitalisoinnista sekä että rakennetaan digitaalisen liiketoiminnan kasvu ympäristö auttamaan yrityksiä tietotekniikan hyödyntämisessä.

Rautavaarahan on tässä laajakaistaverkon osalta etulinjassa, koska laajakaistaverkko on jo rakennettu koko kunnan alueelle. Nyt onkin tärkeintä meillä keskittyä kunnan palvelujen osalta digitalisaation hyödyntämiseen palvelutuotannossa mahdollisimman monella sektorilla. Tärkeää on myös kansalaisopiston ja muun tuen avulla auttaa kuntalaisia hyödyntämään tietotekniikka, koska niin yksityiset kuin julkisetkin palvelut ovat entistä enemmän sähköisessä verkossa. Ikääntyneen väestön osalta läheskään kaikilla ei ole tietokonetta, eikä taitoaakaan tietotekniikan hyödyntämiseen. Siksi erilaiset tukitoimet ovat tarpeen. Myös yritysten tukeminen on tärkeää tietotekniikan hyödyntämisessä.

Vielä yksi näkökohta valtion ja kuntien suhteeseen. Valtiohan on myös työllisyyden hoidossa vyöryttänyt kuntien niskoille entistä suuremman vastuun taloudellisesti ja toiminnallisestikin. Kunnat joutuvat maksamaan pitkäaikaistyöttömien osalta entistä herkemmin sakkomaksuja Kansaneläkelaitokselle, mikäli työllistymistä ei tapahdu. Se on johtanut maksujen roimaan nousuun. Parannusta ei näköpiirissä, työttömyys on Rautavaarallakin edelleen kasvussa ja jaksot pitenemässä.

Mikä on Rautavaaran kunnan tulevaisuus edellä selostetun valossa ?

Palaan vielä hiukan historiaan. Kunta on kokenut erittäin suuren ja asukkaita sekä kuntaa monin tavoin ravistelleen rakenneuudistuksen. Asukasluku on alentunut ja yli 50 vuotta, huippuvuoden n. 5500 asukkaan määrästä on tultu 1750 asukkaan pintaa. Myös työpaikkamäärä on alentunut huippuvuosien n. 1700 työpaikasta n. 550 työpaikkaan. Eniten ovat vähenneet maa- ja metsätalouden työpaikat koneellistumisen myötä. Poismuutto on merkinnyt väen vähenemisen lisäksi ikärakenteen voimakasta muutosta vanhempaan suuntaan. Vanhusväestön ja eläkeläisten osuus onkin jo nyt hyvin suuri. Korkea sairastavuus ja ikäihmisten suuri osuus lisäävät palvelujen kysyntää sosiaali- ja terveystoimessa. Tämä toteamus ei ole moite kenellekään, vaan tilastoihin perustuvaa faktaa.

Tästä huolimatta kunta on kyennyt rakentamaan valtion vahvalla tuella hyvät ja toimivat peruspalvelut asukkailleen. Ne kyllä kestävät vertailun naapurikuntiin ja laajemminkin. Kunta teki monta vuotta ylijäämäisiä tilinpäätöksiä ja taseessa onkin nyt kumulatiivista ylijäämää n. 5 miljoonaa euroa. Se on hyvä puskuri tuleville vaikeille vuosille. Nyt näyttääkin taloudessa huonolta. Tämän vuoden talousarvio on lähes miljoona euroa alijäämäinen, samoin kaksi seuraavaa vuotta. Tämä tilanne onkin täysin kestämaton.

Siksi kunnanhallitus asetti jo tammikuussa talouden vakauttamistyöryhmän valmistelemaan toimenpiteitä tilanteen parantamiseksi. Työryhmään kuuluvat kunnanhallituksen jäsenet, valtuuston puheenjohtajisto sekä kunnanviraston johtoryhmä. Työryhmä on jo kokoontunut viisi kertaa ja sille on esitelty sektoreittain tilannetta, mahdollisia säästötoimenpiteitä ja tulojen lisäämisen keinoja. Myös lautakunnat ja sektorikohtaiset pienemmät ryhmät ovat puineet tilannetta.

Toistaiseksi työ on jäänyt tietojen saannin, keskustelujen ja vatuloinnin asteelle.

Vatulointikori onkin suuri, koko kunnan sektorit kattava. Näinhän tilanne ei voi enää pitkään jatkua. Heti kesälomien jälkeen on päästävä käynnistämään talousarvion 2016 ja taloussuunnitelman 2017 – 2018 laadinta. Lautakunnille on kunnanhallituksen laadittava ohjeet ja raamit esitysten laadintaa varten. Vatuloinnista on siirryttävä päätöksentekoon.

Pohdittaessa rakenteellisia uudistuksia, juustohöylää ja tulojen lisäämistä, haluan korostaa muutamia mielestäni tärkeitä näkökohtia:

- niin sosiaali- ja terveydenhuollossa kuin sivistystoimessakin on tärkeintä turvata täällä kunnassa saatavat lähipalvelut. Niitähän ovat mm. peruskoulu, päivähoito, lääkäri- ja hammaslääkäripalvelut, kotihoito, vanhuspalvelut, vapaa-ajan palvelut ja myös toimiva kunnallistekniikka
- nämä peruspalvelut tukevat erityisesti vähävaraisen väestönosan palvelujen turvaamista
- tulevassa sote-uudistuksessa on edettävä lähipalvelut ja niiden turvaaminen edellä, vaikka siirrytäänkin maakuntatasoiseen hallintoon
- tulopuolen korotusten rasitukset on jaettava mahdollisimman laajalle väestölle, kuitenkin pienituloisia suosien
- on tärkeää, että niin virkamiestasolla kuin luottamushenkilötasollakin valmistellaan asioita pyrkien yksimielisyyteen. Kunnan johtoryhmän johtamisongelmiin on saatava ratkaisut. Riitelevä ja rähjäinen kuntakuva ulospäin on väärää politiikkaa.
- me valitut luottamushenkilöt olemme viime kädessä vastuussa kunnan elinvoiman, talouden ja palvelujen turvaamisesta. Tätä vastuuta emme voi siirtää maan hallitukselle ja eduskunnalle tai muille tahoille
- Kunta on esittänyt korjauksia voimaan tulleeseen valtiosuuslakiin. Haluamme parantaa laissa olevia etäisyyksiin, sairastavuuteen ja ikärakenteeseen perustuvia kertoimia siten, että ne korjaavat Rautavaaran kunnan ja vastaavassa asemassa olevien muidenkin kuntien asemaa lisäämällä valtiosuuksia. Uusi valtiosuuslakihan merkitsee valtiosuuksissa tulonsiirtoa pieniltä ja syrjäisiltä kunnilta kasvukeskuksille ja suurille kaupungeille. Lailla edistetään kuntaliitoksia, vaikka sitä ei ääneen lausutakaan. Juha Sipilän hallitusohjelmassa ei ole korjauksia tähän asiaan luvattu. Lobbaustyötä tuleekin jatkaa.

Tultuani valituksi vuoden 2013 alusta kunnanvaltuutetuksi ja myös valtuuston puheenjohtajaksi jouduin miettimään myös poliittisesti toimintalinjaani osana Vasemmistoliiton valtuustoryhmää, sen poliittista ohjelmaa ja myös osana kunnanvaltuustoa. Hyvin pian tein sen havainnon, että jo hallintojohtajana ja kunnanjohtajana työssäni virkamiehenä noudattamani linja yhteistyön rakentamisessa, palvelujen turvaamisessa, taloudenhoidossa, elinkeinopolitiikassa ja verkostoitumisessa pätee sellaisenaan myös luottamushenkilötyössä. Virkavastuu vaihtui poliittiseen vastuuseen, mutta linjaani minun ei tarvinnut muuttaa.

Toivotan lopuksi kaikille aurinkoista, lämmintä ja virkistävää kesää!

